

Het is essentieel dat jongeren

# Naar een **kritische,**

**Het woord burgerschap doet al snel denken aan burgerlijke gehoorzaamheid. Je netjes gedragen. Een goed burger zijn. Dat is echter niet wat de Onderwijsraad voor ogen had, toen zij burgerschapsvorming als taak voor alle scholen benoemde. Het vak Burgerschap, zoals ik dat hier uiteenzet, betreft het leren om een verantwoordelijke, kritische en actieve burger te zijn.**

Sander Heebels

Een democratische rechtsstaat vereist dat burgers kritisch zijn ten aanzien van bestuurders, verantwoordelijk zijn in hun keuzes en bereid zijn inspraak te hebben in politiek en samenleving. Maar ook dat zij informatie kunnen doorgronden, meningen van feiten kunnen onderscheiden en motieven kunnen herkennen. En dit alles in een steeds veranderend medialandschap. Complexe thema's, waaronder integratie, duurzaamheid en privacy, gaan ons allemaal aan, maar zijn lastig te doorgronden.

Ook de consumptiemaatschappij vereist dat consumenten kritisch zijn op de producten die zij kopen en op de diensten die zij gebruiken. En de verzorgingsstaat zal moeilijk betaalbaar blijven als mensen niet zelfbewuster en verantwoordelijker gaan leven.

Deze maatschappelijk trends maken burgerschapsonderwijs tot een belangrijk aandachtspunt. Het is essentieel dat jongeren onderwijs krijgen in kritisch nadenken, zodat zij ingewikkelde thema's kunnen doorgronden, er zich een mening over kunnen vormen en erover met elkaar in dialoog kunnen gaan.

Bij veel middelbare schoolvakken ligt de nadruk op het opdoen van kennis. En bij de beroepsgerichte vakken op het mbo ligt de aandacht vanzelfsprekend bij het leren van een beroep. In deze taken moet het onderwijs voorzien. Maar het is net zo belangrijk dat jongeren leren om kritisch te denken. Over de maatschappij en over hun eigen keuzes. Bij burgerschap wordt hier expliciet aandacht aan besteed.

## **De taak van het onderwijs**

De democratische rechtsstaat is een menselijke uitvinding. Bovendien een vrij recente uitvinding. We worden niet geboren als kritisch burger. Om als kritisch burger te gaan functioneren, zijn scholing en begeleiding nodig. Vanuit opvoeding en onderwijs dienen jongeren te worden toegerust met kennis en vaardigheden om actief mee te doen in de samenleving. Wat kinde-

ren van thuis uit meekrijgen verschilt echter sterk en bevindt zich in de privésfeer. Verschillen in omgeving zorgen voor verschillende kansen en mogelijkheden. Het onderwijs heeft de taak om deze verschillen te beperken, algemene standaarden aan te brengen en de gelijkheid tussen kinderen te bevorderen.

## **Burgerschap op het mbo**

Elke vorm van onderwijs, van basisschool tot universiteit, dient aandacht te besteden aan burgerschap. Op het mbo wordt het echter als apart vak gegeven. En dat is belangrijk. Hoewel mbo'ers zeer verschillend zijn en absoluut niet over één kam moeten worden geschoren, zijn er verschillende kenmerken die voor veel mbo-studenten gelden en die lessen in kritisch burgerschap essentieel maken. Zo wordt van veel mbo-studenten al op jonge leeftijd een volwassen houding gevraagd. Zij

**We worden niet geboren  
als kritisch burger**

moeten zich al tijdens hun opleiding kunnen redden in een werkomgeving en zijn doorgaans eerder klaar met hun opleiding dan hbo- of wo-studenten. Tijdens de lessen burgerschap wordt aandacht besteed aan zelfredzaamheid. Studenten leren bijvoorbeeld hun rechten en plichten kennen, worden gestimuleerd om na te denken over hun leefstijl en krijgen hand-



onderwijs krijgen in kritisch nadenken

# actieve burger

vatten voor het vinden van werk.

Veel mbo-studenten zijn ook kwetsbaar, bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt. Als werkgelegenheid in hun sector afneemt, hebben ze vaak minder mogelijkheden dan hoger opgeleiden. Ook komen achterstanden op het gebied van taal en rekenen relatief veel voor bij mbo-studenten. Dit kan hen belemmeren in hun mogelijkheden, bijvoorbeeld bij het opzetten van een bedrijf of in hun vermogen om inspraak te hebben in hun gemeente, wijk of buurt. Tijdens burgerschapslessen wordt aandacht besteed aan vaardigheden die mbo-studenten helpen om actiever deel te kunnen nemen aan de samenleving.

## Methodemaker

Als methodemaker heb je een positie aan de zijlijn. Je staat niet voor de klas en spreekt niet dagelijks met studenten. Een methode biedt slechts een fundament van waaruit les wordt gegeven op basis van de didactische principes van de docent. Toch heeft elke methode een eigen methodiek, waarmee de uitgeverij probeert het onderwijs op het mbo mede vorm te geven. Ten aanzien van burgerschap gaan we uit van een aantal didactische principes die de grondslag vormen van onze methodes.

Ten eerste moet het onderwijs praktisch en aansprekend zijn. Een mbo-student volgt een beroepsopleiding en is meer gericht op de praktijk dan op de theorie. Praktische opdrachten die dichtbij de praktijk staan kunnen de afstand tussen beroepspraktijk en theorie overbruggen. Spelvormen bieden een mogelijkheid om onderwijs aansprekender te maken. Een opdracht waarin studenten een verkiezing naspelen of een opdracht waarin studenten elkaars budgetplan beoordelen, zal



Burgerschapsvorming moet dicht bij de belevingswereld van de mbo-er staan

meer aanspreken dan een theoretische verhandeling over deze onderwerpen.

Ook moet de methode toegankelijk zijn. Taal bijvoorbeeld kan voor mbo-studenten een barrière vormen. Door complex taalgebruik te vermijden, kun je meer studenten van de boodschap doordringen en reken je ze minder af op hun taalvaardigheid.

## Stimulerend

Daarnaast moet burgerschapsonderwijs prikkelen. Bijvoorbeeld door te relateren aan de actualiteit, of door middel van stellingen die dicht bij de belevingswereld van jongeren staan. Door te laten zien dat maatschappelijk thema's ook relevantie hebben voor hun eigen bestaan, kan het belang van burgerschap voor jongeren worden onderschreven.

Normen en waarden zijn belangrijke concepten binnen het vak burgerschap. Respect en verdraagzaamheid zijn, binnen en buiten het klaslokaal, essentieel om met elkaar om te gaan. Studenten moeten dat normbesef echter zelf ontwikkelen en reflecteren op hun eigen waarden om zich te ontwikkelen tot kritisch burger. De lesmethode dient objectief te zijn. Normen kun je niet of nauwelijks opleggen aan jongvolwassenen. En bovendien: wie bepaalt welke normen er gelden?

Ten slotte is het belangrijk dat het burgerschapsonderwijs status en aanzien krijgt. Voor zowel studenten als docenten is het belangrijk dat het vak serieus wordt genomen. Dat kan door een grondig lesprogramma te implementeren, waarin studenten worden uitgedaagd en serieus worden genomen. Wanneer burgerschapsonderwijs enkel uit losstaande projecten bestaat of zijdelings de revue passeert als onderdeel van andere vakken, zal het door studenten niet als volwaardig worden aangezien. Dat zal ten koste gaan van het leerrendement.

## Studenten motiveren

Deze principes hebben als gemeenschappelijke factor dat ze erop gericht zijn om studenten te 'triggeren'. Als uitgeverij geloven wij erin dat een student die gemotiveerd is, veel meer zal leren dan een student die leert omdat het moet. Veel mbo-studenten zien burgerschap als een verplicht vak, waarvan zij niet direct het nut inzien voor hun beroepspraktijk. Daarom is het juist bij burgerschap zo belangrijk studenten mee te krijgen. In hun eigen belang. En in het belang van de samenleving als geheel.

De auteur is uitgever bij Uitgeverij Deviant